

Л. П. Царик

Вертеба

ВЕРТЕБА – карстова печера, геологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення (від 1971). Знаходиться у Поділ.-Буковин. карстовій області Поділ. височини на лівому березі р. Серет, за 2 км на Пн. Зх. від с. Більче-Золоте Борщів. р-ну Терноп. обл. Площа 6,4 га. Перебуває у віданні Борщів. краєзнав. музею. Назва походить від давньослов'ян. «вертеп» (печера, яруга). Одна з найбільших в Європі. Протяжність ходів 7820 м. Сформована у верх. частині товщі великокристаліч. гіпсу тортон. віку неоген. періоду під дією тектон. рухів та процесів карстування. Складається з широких галерей, розділених вузькими перемичками. У печері майже відсутні кристали вторин. гіпсу. Стінки гладкі, темні, більшість ходів заповнено мулом. На склепіннях часто зустрічаються карбонатні натічні утворення у вигляді кірок, рідше – сталактитів. Середньорічна температура 9–10 °С при віднос. вологості 92–100 %. Своєрідним є лабіринт В. – Кам'яна Соломка, поверхня якої вкрита густими заростями, довж. яких 10–12 см. В. виявили 1708 під час полювання, 1760 вхід переорали й поступово забули. Лише 1822 його знову відкрив Я. Хмелецький. 1-е докладне обстеження печери зробив 1876 археолог А. Кіркор, але найбільшого успіху досяг 1890 чл. антропол. комісії Краків. АН Г. Осовський: виявлено 25 скелетів людей, які загинули кілька тисяч років тому під брилами обвалу, а біля них – численні речі побут. й ритуал. вжитку – крем'яні сокири, скребки, ножі, глечики з орнаментами. Серед археол. знахідок – цінні керам. скульптури жінок (палеовенер), фігурка чоловіка, 1-й муз. інструмент епохи неоліту. Є версія, що В. використовувалась як культове святилище. За деякими даними, 1904 до Краків. АН відправили бл. 40 скринь з істор. вантажем. 1963–64 секція спелеологів

Тернополя під керівництвом краєзнавця В. Радзівського склала план В. За велику кількість археол. знахідок цю печеру називають «Наддністрянською Помпеєю». (Див. [Борщівщини печери](#)). У жовтні 2005 на основі зібраних у В. археол. матеріалів в ній відкрито Музей трипіл. культури – єдиний в Україні підзем. музей періоду енеоліту.

Рекомендована література

1. Радзівський В. У печерних лабіринтах Тернопільщини. К., 1967;
2. Сторінки геологічного минулого краю. Т., 1991.

Бібліографічний опис:

Вертеба / Л. П. Царик // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-33631>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).